

Gevangenen leven in juridisch vacuüm

Parlement buigt zich in najaar over basiswet gevangeniswezen

(tijd) - Belgische gevangenen leven in een juridisch vacuüm. De wetgeving die regelt wanneer, hoe, waarom en in welke omstandigheden mensen van hun vrijheid worden beroofd, is onvolledig en halfslachtig. In de kamercommissie Justitie ligt al vier jaar een wetsvoorstel dat de rechtspositie van gevangenen regelt. De stemming in de commissie is gepland voor het najaar. Maar de uitvoering van de 'wet-Dupont' kost handenvol geld en stuit op praktische problemen.

Overvolle cellen, slecht onderhouden gevangenis en gedetineerden zonder basisrechten. Het zijn onderwerpen die steeds terugkomen in gesprekken met gevangenisdirecteuren. En wie een Belgische gevangenis bezoekt, kan het met eigen ogen aanschouwen.

De rechtspositie van gedetineerden hangt met haken en ogen aan elkaar. Een koninklijk besluit uit 1965 en een ministeriële richtlijn uit 1971 regelen het gevangenisleven, maar ze bevatten alleen gunsten en geen rechten. Bovendien worden de regels om de haverklap gewijzigd door middel van rondzendbrieven.

Het gevolg is dat gevangenen dikwijls overgeleverd zijn aan de goodwill van de gevangenisdirectie. Maar ook die kampt met een gebrek aan financiële speelruimte. Bovendien hebben noch de gevangenisdirecteuren, noch de minister van Justitie een zeg in het aantal personen dat naar de gevangenis gestuurd wordt. Daar beslissen de magistraten over. Er bestaan wel cijfers over de maximumcapaciteit per gevangenis, maar die zijn enkel indicatief. In werkelijkheid worden de quota in de meeste gevangenisvoortdurend overschreden.

Uit cijfers van begin dit jaar blijkt dat in 24 van de 33 Belgische strafinstellingen meer personen opgesloten zitten dan er plaatsen zijn. Gevangenen zitten daardoor vaak met twee of drie in een eenpersoonscel. Cipers klagen steen en been over de te hoge werkdruk. De bezoekregeling is vaak afhankelijk van het beschikbare personeel, net als de deelname aan sport- en andere activiteiten.

Al sinds 1996 zijn er plannen voor een basiswet die de rechtspositie voor gevangenen uitklaart. Toen gaf de toenmalige federale minister van Justitie, Stefaan de Clerck (CD&V), de Leuvense hoogleraar Lieven Dupont de opdracht een voorontwerp van zo'n beginselenwet uit te diktoren. De professor rondde zijn huiswerk in juni 2000 af. De Clerck's opvolger, Marc Verwilghen (VLD), diende het voorstel-Dupont' meteen in het parlement in. In april van dit jaar

eindelijk met de bespreking. De stemming volgt in het najaar.

Filosofie

Het uitgangspunt van professor Dupont is dat de gevangenis alleen maar de vrijheid van komen en gaan mag beperken. Aan andere rechten mag niet worden geraakt, tenzij om de orde in de gevangenis te handhaven en de maatschappij te beveiligen. Dupont meent dat de schade die (lange) opsluiting aanricht, maximaal moet worden beperkt. Daarom moet 'binnen' zoveel mogelijk lijken op 'buiten'.

Concreet betekent het dat elke gedetineerde recht heeft op een individuele slaapplek, eigen kledij en briefwisseling. Daarnaast moet hij uitgebreid bezoek kunnen krijgen, ongestoord kunnen vrijen met zijn vaste partner en vrij zijn arts kunnen kiezen. Elke gedetineerde heeft ook het recht om te werken in de gevangenis. Het loon dat hij voor zijn arbeid krijgt, moet in de buurt komen van het loon voor gelijkwaardig werk buiten de gevangenis. Gedetineerden die arbeidsgeschikt zijn, maar niet kunnen werken omdat er onvoldoende werk is in de gevangenis, moeten een dervingsvergoeding krijgen naar analogie van de werkloosheidsuitkering.

Voor iedere gevangene afzonderlijk moet een detentieplan worden opgesteld, stelt Dupont. Daarin staat hoe de gedetineerde wil evolueren (werk, vorming, vergoeding slachtoffers) en wat zijn toekomstperspectieven zijn. Dupont wil ook dat gevangenen inspraak hebben in het bestuur van hun gevangenis. Daarom moet er in elke gevangenis een overlegorgaan komen.

De opeenvolgende ministers van Justitie lijken zich in de uitgangspunten van Dupont te kunnen vinden. Laurette Onkelinx (PS), de huidige minister van Justitie, is van oordeel dat gedetineerden niet in een 'rechteloze zone' mogen leven. Haar voorganger, Marc Verwilghen (VLD), verwoordde het destijds zo: 'Mogen we er zomaar van uitgaan dat een gedetineerde, zodra hij weer op vrije voeten is, zich volgens de regels zal ge-

dragen als hij gedurende jaren in een situatie van niet-recht moet leven?'

Hoe komt het dat het wetsvoorstel-Dupont nog steeds niet in wet is omgezet? Onkelinx liet er tijdens de bespreking in de commissie Justitie geen twijfel over bestaan: de uitvoering van de voorstellen kost te veel. Onkelinx gaf toe dat het bouwen van aparte cellen voor alle gedetineerden 'in de huidige stand van zaken problemen zal opleveren'. De regering is ook geen voorstander van het bepalen van een strikte maximumcapaciteit voor de gevangenis. 'Buitengewone omstandigheden moeten het mogelijk maken van de quota af te wijken', verklaarde ze.

De regeling voor de vergoeding van arbeid noemde ze 'niet haalbaar in de huidige conjunctuur'. Hetzelfde geldt voor de gezondheidszorg in de gevangenis. Dupont wil dat zieke gevangenen op gelijkwaardige manier verzorgd worden als buiten de gevangenis. 'Zolang Justitie alleen voor de kosten opdraait, is dat onmogelijk', is het antwoord van Onkelinx. Vandaag draagt de administratie van Justitie de volledige financiering van de medische kosten. Gedetineerden zijn uitgesloten van het systeem van de sociale zekerheid. Tijdens hun opsluiting worden al hun rechten opgeschort.

Geïnterneerden

Behalve de financiële haalbaarheid levert ook de praktische uitwerking van de voorstellen problemen op. Het voorstel-Dupont zegt niets over de rechtspositie van de geïnterneerden. Dat zijn geesteszieke criminelen, die veroordeeld werden voor hun misdaden, maar er tegelijk geen verantwoordelijkheid voor dragen, omdat ze ontoerekeningsvatbaar zijn. In België moeten geïnterneerden in principe opgenomen worden in instellingen voor sociaal verweer. Maar omdat er veel te weinig beschikbare plaatsen zijn, belanden de geïnterneerden vaak in gewone gevangenis. Daar zitten ze zonder enige vorm van behandeling hun tijd uit. 'Wat gebeurt er met de geïnterneerden als de wet-Dupont ingevoerd wordt? Krijgen zij dezelfde rechten als gewone gevangenen, of vallen ze onder een andere regeling?', vragen gevangenisdirecteuren zich af.

Hetzelfde probleem stelt zich voor de verdachten. Dupont maakt een strik onderscheid tussen veroordeelden en verdachten, maar in de realiteit zitten ze vaak samen in de cel. Verdachten zijn nog niet definitief veroordeeld, en moeten volgens

Dupont worden bevestigd als schuldige burgers. schrijft voor dat 'bij verdachten elke straf moet worden dat het met het karakter van straf'. Ze moeten de van de veroordeelden zijn gevangenisvoorzien.

Lo

Er zijn nog meer zware. Gevangenen dat het niet meer per week bezoek g. Daarnaast stellen vragen bij de afsch. vangenisplunje. G. met het invoeren v. de poort voor drug. wijd wordt openge. probleem met vreo. gevangenis. Moet gedetineerde toela. chador te dragen a.

Ook de bepaling de gevangenis roe. vangen moeten woen betalen, dus der geval rekening houden bij de geli. de buitenwereld. J. gevangenisdirecte merkte eerder dez. krant op dat somn. gen in de gevang. verdienen dan ze i. oorsprong bij elka. mige Scandinavisc. Russen misdaden nis te kunnen wer. opgetrokken word. bleem zich naar o. sen.

Bovendien hebb. recteurs het nu al. aan te trekken. De. de lagelonenlande. lonen gelijkgescha. de buitenwereld, z. nog minder snel g. roep te doen op c. klusjes.

De financiële er. zwaren mogen po. digen na te denke. nelen tijdens hun. behandeld moete. te vermijden dat e. als wandelende tij. de straat opgestu. kelderverdieping. systeem instort, s. le gebouw in.